

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок, на основі узагальнення одержаних результатів, можна зробити висновки щодо провідних детермінант зростання комунікативного потенціалу правоохоронця.

Зокрема, на ефективність комунікативної діяльності правоохоронця безпосередньо впливає рівень зростання професійної адаптивності, нервово-психічної стійкості, комунікативних здібностей, нормативності поведінки та напористості. При цьому напористість проявляється у зростанні домінантності (збільшення авторитарності при зниженні підлеглості, залежності та підозрілості) та збільшенні готовності до прояву продуктивної агресії (певне зростання показника агресивності при зниженні показника ворожості). У міжособистісній взаємодії провідного значення набуває екстравертованість, емпатійність, певна конформність та консерватизм. Комунікативність сприяє зниженню непродуктивних установок спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дулов А.В. Судебная психология : учеб. пособие / А.В. Дулов – [2-е изд., испр. и доп.]. – Мн. : Вышэйш. шк., 1975. – 464 с.
2. Юридична психологія : підруч. для вузів / Д.О. Александров [та ін.] ; за заг. ред. Л.І. Казміренко, С.М. Моїсеєва. – К. : КНТ, 2007. – 360 с.

УДК 159.98

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

А.К. Базиленко

аспірант кафедри психології

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

У статті обґрунтовано методику дослідження мотиваційної складової соціальної активності студентів. Проаналізовано особливості мотивації соціальної активності студентської молоді, охарактеризовано рівні афіліації та орієнтації на задоволення потреби у самовираженні в соціальній діяльності. В результаті виявлено та охарактеризовано рівні прояву мотиваційного компонента соціальної активності студентів. Проаналізовано чинники мотиваційного компонента соціальної активності.

Ключові слова: соціальна активність, мотивація, студентська молодь.

В статье обоснована методика исследования мотивационного компонента социальной активности студентов. Проанализированы особенности мотивации социальной активности студенческой молодежи, охарактеризованы уровни аффилиации и ориентации на удовлетворение потребности в самовыражении в социальной деятельности. В результате выявлены и охарактеризованы уровни проявления мотивационного компонента социальной активности студентов. Проанализированы факторы мотивационного компонента социальной активности.

Ключевые слова: социальная активность, мотивация, студенческая молодежь.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасна соціально-політична ситуація в Україні вимагає активної участі людей у всіх сферах життя. Важлива роль у здійсненні соціальних трансформацій надається студентській молоді, оскільки вона є тією соціальною групою, яка містить у собі величезний потенціал створення «щасливого майбутнього». Тому дослідження особливостей мотивації студентів до соціальної активності є дуже актуальним, оскільки її високий рівень визначає зміст та ефективність життєдіяльності студентів.

Актуальність теми цієї статті посилює той факт, що мотивація – це не лише базові спонукальні сили людини, але й фактори, які спрямовують, регулюють, підтримують її активність чи, навпаки, змінюють їхню початкову спрямованість. Основною мотиваційною тенденцією, яка стимулює соціальну активність, є афіліативна спрямованість особистості, яка свідчить про ідентифікацію індивіда з групою, переймання її проблемами, інтересами та цілями [6]. Мотиваційні характеристики досить відрізняються в різних людей за змістом та ступенем вираження і потребують детального вивчення та аналізу.

Слід зазначити, що явище соціальної активності особистості загалом вивчали К.О. Абульханова-Славська [1], М.Й. Боришевський [2], Г.С. Костюк [7] та ін.

Мотиваційно-ціннісний аспект соціальної активності молоді досліджувала С.М. Чолій [13], яка встановила значущі відмінності у мотиваційній сфері та особистісних рисах учасників громадських організацій залежно від ролі, яку вони виконують у них. Предметом дослідження була мотивація як основний компонент соціальної компетентності студентів (І.Б. Зарубінська [5] та ін.), їх творчої активності та соціальної корисності (В.А. Гупаловська [8] та ін.).

Водночас, цілісно та системно проблема мотивації соціальної активності студентської молоді не досліджена, відсутня методика дослідження. Аналіз теоретичних джерел зі згаданої проблеми, виокремлення маловивчених її аспектів дозволило обґрунтувати мету та основні завдання дослідження.

Метою цієї статті є дослідження особливостей, чинників мотивації до соціальної активності студентської молоді, виокремлення рівнів мотиваційного компонента соціальної активності.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність постановки та вирішення таких **завдань**:

1. Обґрунтувати методику дослідження мотиваційного компонента соціальної активності студентської молоді.

2. Дослідити особливості та чинники мотивації соціальної активності студентської молоді.

3. Виокремити та охарактеризувати рівні мотиваційного компонента соціальної активності.

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні взяли участь 715 студентів, які навчаються на різних курсах у державних і недержавних ВНЗ України. Респондентів було поділено на групи:

- за віком: 1) до 18 років (19% досліджуваних), 2) 19–20 років (35%), 3) 20–25 років (9%), 4) понад 25 років (7%);
- за статтю: 58% жінок і 42% чоловіків;
- за напрямками навчання: соціально-гуманітарний (56% досліджуваних), природничо-технічний (44%);
- за формою навчання: денна форма (77% досліджуваних), заочна (23%);
- за курсом навчання: I курс (17%), II курс (16,5%), III (22%), IV (22%), V (15%), VI курс (7,5%);
- за успішністю навчання за шкалою ECTS: «А» (17%), «В» (40,5%), «С» (31%), «D» (9%), «E» (2,5%);
- за формою власністю ВНЗ: державний ВНЗ (66% досліджуваних), приватний ВНЗ (34%);
- за суміщенням роботи і навчання: 12% опитуваних працюють за фахом, 32% працюють не за спеціальністю; 56% досліджуваних лише навчаються;
- за місцем проживання під час навчання: вдома з батьками (51% студентів), вдома самостійно (9,5%), в орендованих квартирах (16%), у гуртожитку (23,5%);
- за місцем постійного проживання: центр (88,5% досліджуваних), регіони (11,5%).

При цьому було враховано, що серед досліджуваних студентів 6% респондентів – із особливими фізичними потребами, 94% – без них.

Особливості мотивації соціальної активності студентської молоді вивчалися за допомогою:

1) теста-опитувальника для вимірювання мотивації афіліації (А. Мехрабіана в модифікації М. Ш. Магомед-Емінова);

2) методики «Діагностика ступеня задоволення основних потреб» [11].

Опрацювання результатів дослідження проводилось за допомогою комп'ютерної програми SPSS, версія 16.0.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За результатами теста-опитувальника А. Мехрабіана виявлено 3 групи досліджуваних за рівнями мотивації афіліації (табл. 1). Як випливає з даних, наведених у табл. 1, лише 25,5% досліджуваних студентів мають високий рівень афіліації, а низький рівень афіліації притаманний близько половині респондентів.

Таблиця 1

Розподіл досліджуваних студентів за рівнями потреби в афіліації

Рівні потреби в афіліації	Кількість студентів (у %)
Низький	51
Середній	23,5
Високий	25,5

У випадку низького рівня потреби в афіліації особистість або ж характеризується низьким рівнем мотиву «прагнення до людей» та водночас високим рівнем мотиву «страх відторгнення», або ж не відчуває від спілкування з людьми ні позитивних, ні негативних емоцій і добре почувається на самоті.

Група студентів з середнім рівнем потреби в афіліації характеризується високим рівнем як мотиву «прагнення до людей», так і мотиву «страх відторгнення». У цьому випадку існує загроза виникнення внутрішнього конфлікту в тому випадку, коли особистості доводиться спілкуватися з незнайомими людьми. Для студентів з високим рівнем потреби в афіліації є характерним високий рівень розвитку мотиву «прагнення до людей» і низький рівень розвитку мотиву «страх відторгнення». Такі студенти орієнтовані на постійні контакти з людьми, отримують позитивні емоції від спілкування.

На наступному етапі дослідження за результатами кластерного аналізу даних, одержаних за «Діагностикою ступеня задоволення основних потреб», виокремлено 4 кластери, в які було розподілено студентів залежно від ступеня задоволення потреби в самовираженні в соціальній діяльності (табл. 2).

Таблиця 2

Групи студентів за ступенем задоволення в самовираженні в соціальній діяльності (за результатами кластерного аналізу)

Групи студентів	Кількість досліджуваних (у %)
Прагматичний	19,3
Змішаний	29,4
Особистісно-престижний	33,8
Гуманістичний	17,5

Як випливає з табл. 2, найбільшу групу «Особистісно-престижний тип» (33,8% досліджуваних) склали студенти, для яких основними є потреби: «у самовираженні», «у визнанні», «матеріальні потреби». Вони характеризуються вираженим прагненням до суспільного визнання на основі проявів самореалізації, проте задоволення матеріальних потреб для них залишається досить значущим. Студенти, які увійшли до цієї групи, мають середній рівень задоволення потреби в самовираженні в соціальній діяльності.

Групу «Змішаний тип» (29,4% респондентів) склали студенти, для яких матеріальні потреби є досить суттєвими, проте вони не є самоціллю, оскільки для них основним є налагодження соціальних контактів, тобто поєднуються прагматичний і гуманістичний типи особистості. Досліджувані цієї групи також мають середній рівень задоволення потреби в самовираженні в соціальній діяльності.

Студенти, які увійшли до групи «Прагматиків» (19,3% досліджуваних), в якості основних стимулів активності обирають матеріальні заохочення, а сама їх діяльність здебільшого можлива лише за умови ретельного її планування та передбачення результатів. Для них важливий лише результат, а не процес діяльності. Респондентів, які увійшли до цієї групи, відносимо до низького рівня задоволення потреби в самовираженні в соціальній діяльності.

Високий рівень задоволення потреби у самовираженні в соціальній діяльності мають досліджувані, які увійшли до групи «Гуманістів» (17,5%), для них велике значення мають потреби у «самовираженні», «соціальні (міжособистісні) потреби», а також потреби «у визнанні».

У результаті виокремлено 3 групи студентів за орієнтацією на задоволення потреби в самовираженні в соціальній діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Групи студентів за рівнем орієнтації на задоволення потреби у самовираженні у соціальній діяльності

Рівні орієнтації на задоволення потреби в самовираженні в соціальній діяльності	Кількість досліджуваних (у %)
Низький	19,3
Середній	63,2
Високий	17,5

Так, найбільша кількість респондентів (63,2%) перебуває на середньому рівні орієнтації на задоволення потреби в самовираженні в соціальній діяльності. Низький рівень характерний для 19,3% досліджуваних, а високий – 17,5% респондентів.

На основі узагальнення результатів цих двох методик ми виявили 5 рівнів мотивації соціальної активності студентської молоді (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл досліджуваних за рівнями мотивації соціальної активності студентської молоді

Рівні мотивації соціальної активності	Кількість досліджуваних студентів (у %)
Низький	9,7
Нижчий за середній	36,1
Середній	28,5
Вищий за середній	19,9
Високий	5,9

Низький рівень (9,7% досліджуваних) мотивації соціальної активності характеризується пасивністю у спілкуванні, байдужістю до проблем оточуючих, переслідуванням лише власних інтересів, активним уникненням відповідальності.

Рівень нижчий за середній (36,1% студентів) характеризує студента як такого, що переслідує здебільшого прагматичні цілі, проте іноді прагне до налагодження контактів із оточуючими, при цьому уникаючи нових знайомств.

Середній рівень (28,5% респондентів) мотивації соціальної активності характеризує людину як таку, що орієнтується у цілях і проблемах значущих для неї груп, але іноді не бажає брати участь в їх розв'язанні, брати на себе відповідальність, матеріальні потреби є досить важливими. Соціальна активність має ситуативний характер.

Рівень вищий за середній (19,9% опитуваних) характеризує студента як такого, що прагне до самореалізації у соціальній діяльності, до визнання оточуючих, прагне до налагодження стосунків із людьми, до надання їм допомоги, підтримки, турботи. Для такої людини дуже важливо отримати позитивну оцінку, похвалу, суспільне визнання.

Високий рівень (5,9% досліджуваних) мотивації соціальної активності характеризує студента як відповідальну перед групою особу, що прагне до самоствердження в соціально активній діяльності. Така людина виявляє альтруїзм, отримує позитивні емоції від спілкування з оточуючими, від процесу здійснення соціально активної діяльності.

На наступному етапі емпіричного дослідження вивчено особливості мотивації соціальної активності студентської молоді залежно від соціально-демографічних (стать, вік, регіон проживання загалом і під час

навчання), організаційних (форма власності ВНЗ) і навчально-професійних (напрямок, курс, форма навчання, суміщення навчання з роботою) чинників.

Так, на рівні тенденції ($p=0,102$) визначено особливості рівнів задоволення потреби в самовираженні залежно від форми навчання студентів (табл. 5).

Таблиця 5

Особливості рівня задоволення потреби в самовираженні в соціальній активності студентів залежно від форми навчання

Форма навчання	Рівень задоволення потреби в самовираженні, (кількість досліджуваних у %)		
	Низький	Середній	Високий
Денна	29	58,7	12,4
Заочна	32,1	61,2	6,7

Так, у студентів денної форми навчання високий рівень задоволення потреби в самовираженні зустрічається у 12,4% випадків, тоді як у заочників у 6,7% випадків. Обидва показники є низькими, проте студенти денної форми навчання все ж частіше прагнуть показати себе, самореалізуватися.

Результати аналізу дослідження щодо впливу відмінностей за формою навчання студентів на мотиваційні характеристики соціальної активності узгоджується з результатами попередніх досліджень [8] щодо більшої мотивації студентів денної форми навчання на спілкування, загальну активність, творчу активність та соціальну корисність, порівняно зі студентами-заочниками.

Щодо організаційних чинників, констатовано статистично значущі відмінності ($p<0,05$) за показниками мотивації студентів залежно від форми власності ВНЗ, в якому вони навчаються (табл. 6).

Таблиця 6

Особливості рівня мотивації соціальної активності студентів залежно від форми власності ВНЗ

Форма власності ВНЗ	Рівні мотивації соціальної активності студентів (кількість досліджуваних у %)				
	Низький	Нижчий за середній	Середній	Вищий за середній	Високий
Державний ВНЗ	8,4	37,3	25,9	21,4	7,1
Приватний ВНЗ	11,9	34,2	32,9	17,3	3,7

Так, серед студентів, які навчаються у державних ВНЗ, 7,1% мають високий рівень мотивації соціальної активності, в той час як серед студентів приватних ВНЗ високий рівень мають лише 3,7% опитуваних студентів. Низький рівень мотивації до соціальної активності серед студентів державних ВНЗ спостерігається у 8,4% випадків, а у приватних ВНЗ – у 11,9% опитуваних студентів.

Щодо соціально-демографічних чинників за результатами однофакторного дисперсійного аналізу виявлена статистична значущість між рівнями задоволення соціальних (міжособистісних) потреб і регіонами проживання студентів ($p\leq 0,03$) (табл. 7).

Таблиця 7

Особливості рівня задоволення соціальних (міжособистісних) потреб залежно від регіону проживання студента

Регіон проживання	Рівень задоволення потреби у самовираженні, (кількість досліджуваних у %)		
	Низький	Середній	Високий
Центр	8,2	66,1	25,6
Регіони	4,8	55,4	39,8

Так, лише у 25,6% студентів, які проживають у центральних регіонах України, виявлений високий рівень задоволення соціальних потреб, а у студентів, які проживають у віддалених від центру регіонах, високий рівень зустрічається значно частіше – майже у 40% випадків. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що приїжджі студенти мають більшу мотивацію до налагодження соціальних зв'язків і, відповідно, задоволення соціальних потреб, ніж студенти, які проживають ближче до місця навчання.

За навчально-професійними чинниками статистично значущі відмінності в мотиваційних характеристиках соціальної активності студентів не виявлено.

ВИСНОВКИ

За результатами емпіричного дослідження більше ніж у половини студентської молоді виявлено високий і середній рівні мотивації соціальної активності, натомість у досить значної частини студентів (близько 45% досліджуваних) виявлено недостатній (нижче за середній та низький) рівні такої мотивації.

Констатовано відмінності в мотиваційних характеристиках соціальної активності студентської молоді залежно від низки соціально-демографічних та організаційних чинників. Так, встановлено, що

мотивація соціальної активності дещо вища у студентів заочної форми навчання, особливо тих, хто проживає в регіонах. Констатовано статистично значущі відмінності за показниками мотивації студентів залежно від форми власності ВНЗ, в якому вони навчаються: у студентів, які навчаються в державних ВНЗ, мотивація соціальної активності студентів вища порівняно зі студентами з приватних ВНЗ.

Одержані результати свідчать про доцільність розвитку мотиваційного компонента соціальної активності студентської молоді у процесі навчання у ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія / Мирослав Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с. – (Серія «Монограф»)
3. Волочков А.А. Ценностная направленность личности как выражение смыслообразующей активности / А.А. Волочков, Е.Г. Ермоленко // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25. – № 2. – С. 21.
4. Гриценко Л.І. Особливості навчальної мотивації студентів правознавців з різним рівнем академічної успішності / Л.І. Гриценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Juptr/2010_2/gritsen.htm
5. Зарубінська І.Б. Дослідження сформованості мотиваційної складової соціальної компетентності студентів ВНЗ [Текст] / І.Б. Зарубінська // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2009. – №1. – С. 27–32.
6. Кияшко Л.О. Громадська та політична активність сучасної молоді: психологічний аналіз [Текст] / Л.О. Кияшко, А.О. Краснякова // Педагогіка і психологія: Вісник АПН України. – 2009. – №4 (65). – С. 77.
7. Костюк Г.С. Принцип развития в психологии [Текст] / Г.С. Костюк // Методологические и теоретические проблемы психологии. – М., 1969. – С. 348.
8. Левус Н.І. Моделі мотиваційного інтелекту у студентів різних форм навчання [електронний ресурс] / Н.І. Левус, В.А. Гупаловська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchdpu/psy/2012_103_1/Levus.pdf.
9. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции / А.Н. Леонтьев. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 40 с.
10. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; пер с англ. – СПб.: Питер, 2006. – 352 с.
11. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учеб. пособие; под ред. Д.Я. Райгородского. – Самара: Бахрах-М, 2001. – 672 с.
12. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – СПб.: Смысл. – 2003. – 860 с.
13. Чолій С.М. Мотиваційно-ціннісний аспект соціальної активності молоді [Текст] / С.М. Чолій // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць ККПНУ ім. І. Огієнка; Ін-ту психології імені Г.С. Костюка АПН України. – 2010. – Вип. 10. – С. 809–822.

УДК 159.922.1

КОМПЛЕКС МЕТОДИК ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ТИПОМ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ Й ОРІЄНТАЦІЄЮ НА ПРОФЕСІЙНУ Й СІМЕЙНУ САМОРЕАЛІЗАЦІЮ У ЖІНОК-ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

І.О. Бондаревська

кандидат психологічних наук, доцент

І.В. Коблик

практичний психолог КСЗНПЗ «Дніпропетровський обласний методичний психолого-медико-педагогічний центр»

У статті представлено комплекс діагностичних методик для дослідження взаємозв'язку між типом гендерної ідентичності й орієнтацією на професійну і сімейну самореалізацію у жінок-практичних психологів. Підібрано психологічний інструментарій для діагностики типу гендерної ідентичності; термінальних цінностей особистості у сферах професійного, сімейного і суспільного життя, сферах освіти і захоплень; визначення мотивації професійної діяльності і кар'єрних орієнтацій, провідних професійних мотивів; установок в сімейній парі; атитюдів до професійної і сімейної самореалізації у жінок-практичних психологів.

Ключові слова: гендерна ідентичність, самореалізація, професійна сфера, сімейна сфера, жінки-практичні психологи.

В статье представлен комплекс психологических методик для исследования взаимосвязи между типом гендерной идентичности и ориентацией на профессиональную и семейную самореализацию у женщин-практических психологов. Подобран психологический инструментарий для диагностики типа гендерной идентичности, терминальных ценностей личности в сферах профессиональной, семейной и общественной жизни, сферах образования и увлечений; определения мотивации профессиональной деятельности и ведущих профессиональных мотивов; установок в семейной паре; карьерных ориентаций и аттитюдов к профессиональной и семейной самореализации у женщин-практических психологов.

Ключевые слова: гендерная идентичность, самореализация, профессиональная сфера, семейная сфера, женщины-практические психологи.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Самореалізація є однією з вищих психологічних потреб особистості. Проблема самореалізації особистості має багато аспектів дослідження як в теоретичному, так і в практичному планах. Якщо раніше реалізація власного потенціалу в професійній сфері розглядалось здебільшого стосовно чоловіків, то на сьогодні професійна діяльність стала важливою складовою життєдіяльності і для жінок.

Уявлення про самореалізацію жінок залежно від типу гендерної ідентичності має свої особливості. Потрібно зазначити, що за наявності великої кількості публікацій і досліджень, присвячених самореалізації